

УДК 343.8:328.185(477)

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.2.77>

ГЕНЕЗА КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СЛУЖБОВОЇ ОСОБИ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ ЗА КОРУПЦІЙНІ ЗЛОЧИНИ

Тичина Д.М.,
доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник,
головний науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності
Національної академії внутрішніх справ
ORCID: 0000-0002-9430-6101

Тичина Д.М. Генеза кримінальної відповідальності службової особи юридичної особи за корупційні злочини.

У статті проведений історико-правовий аналіз кримінальної відповідальності службової особи юридичної особи. Автор аналізується різні підходи до визначення поняття службової особи, досліджується еволюція законодавства України. Встановлено, що генеза предмету статті є складним процесом, що охоплює етапи поступового переосмислення ролі юридичних осіб у вчиненні кримінальних правопорушень та впровадження ефективних кримінально-правових інструментів реагування.

Проаналізовано історичні етапи формування правового статусу службової особи. Виконано глибокий теоретичний аналіз поняття «службова особа юридичної особи публічного права», проілюстровано розвиток відповідних положень у Кримінальному кодексі України та антикорупційному законодавстві. Особливу увагу приділено запровадженню кримінальної відповідальності юридичних осіб та ролі їх службових осіб як носіїв кримінально-правового ризику. Здійснено критичний аналіз чинного законодавства, окреслено низку теоретичних і практичних проблем, зокрема відсутність єдиного визначення службової особи в контексті юридичної особи, що в свою чергу ускладнює правозастосовну діяльність. Приділено увагу впливу міжнародних антикорупційних норм і стандартів на формування вітчизняного кримінального права.

Наголошено, що важливою віхою стало прийняття у 2014 році Закону України «Про запобігання корупції» та внесення змін до Кримінального кодексу України, якими передбачено спеціальні норми, що охоплюють відповідальність за вчинення злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

Окрема увага приділяється розвитку концепції «юридичної відповідальності юридичних осіб», що втілилась у відповідні кримінальні норми, що дозволяють притягнути до відповідальності не лише конкретну фізичну особу, а й саму організацію за дії її уповноваженого представника. Таким чином, аналіз генези кримінальної відповідальності службової особи юридичної особи за корупційні злочини дозволяє глибше зрозуміти природу цього правового інституту, простежити еволюцію підходів до його правового регулювання та виявити перспективи вдосконалення законодавчої та правозастосовної практики в цій сфері.

Ключові слова: юридична особа, юридична особа приватного права, службова особа, працівник підприємства, приватний сектор економіки, заходи кримінально-правового характеру, запобігання корупції, антикорупційна політика, антикорупційна стратегія, корупційні ризики, доброчесність бізнесу.

Tychyna D.M. Genesis of criminal liability of an official of a legal entity for corruption crimes.

The article provides a historical and legal analysis of the criminal liability of officials of legal entities. The author examines various approaches to defining the concept of an official and investigates the evolution of Ukrainian legislation. It is established that the genesis of the subject matter is a complex process involving stages of gradual rethinking of the role of legal entities in committing criminal offenses and introducing effective criminal-legal response mechanisms.

Historical stages in the formation of the legal status of an official are analyzed. A thorough theoretical analysis of the concept of «official of a public law legal entity» has been conducted, illustrating the development of relevant provisions in the Criminal Code of Ukraine and anti-corruption legislation. Particular attention is paid to introducing criminal liability of legal entities and the role of their officials as bearers of criminal-legal risk. A critical analysis of current legislation is conducted, highlighting a

number of theoretical and practical problems, notably the absence of a uniform definition of an official in the context of a legal entity, complicating law enforcement practices. The influence of international anti-corruption norms and standards on shaping domestic criminal law is also examined.

It is emphasized that a significant milestone was the adoption of the Law of Ukraine «On Prevention of Corruption» in 2014, as well as amendments to the Criminal Code of Ukraine, which introduced special norms addressing liability for crimes related to official activities and professional activities associated with the provision of public services.

Special attention is given to the development of the concept of «legal liability of legal entities,» embodied in corresponding criminal norms, which allow holding accountable not only specific individuals but also the organization itself for the actions of its authorized representatives. Thus, the analysis of the genesis of criminal liability for corruption crimes committed by officials of legal entities allows for a deeper understanding of the nature of this legal institution, tracing the evolution of regulatory approaches, and identifying prospects for improving legislative and law enforcement practices in this area.

Key words: legal entity, private law legal entity, official, employee of an enterprise, private sector of the economy, criminal law measures, corruption prevention, anti-corruption policy, anti-corruption strategy, corruption risks, business integrity.

Постановка проблеми. Генеза кримінальної відповідальності службових осіб юридичних осіб за корупційні злочини є складним процесом, що охоплює етапи поступового переосмислення ролі корпоративних структур у вчиненні таких кримінальних протиправних діянь та впровадження ефективних правових інструментів для їх переслідування. Важливою віхою стало прийняття у 2014 році Закону України «Про запобігання корупції» [10] та внесення змін до Кримінального кодексу (далі – КК) України (наприклад, ст. 96-3–96-8 КК України дозволяють притягнути до відповідальності не лише конкретну фізичну особу, а й саму організацію за дії її уповноваженого представника) [5], якими передбачено спеціальні норми, що охоплюють відповідальність за вчинення корупційних злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

Запровадження інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб у кримінальному праві України вплинуло також на потребу в переосмисленні правового статусу службової особи, яка діє від імені юридичної особи. Водночас законодавче визначення поняття «службова особа» лишається вузьким та орієнтованим переважно на публічно-правову сферу. Недостатність теоретичних розробок щодо співвідношення службової особи та юридичної особи в межах кримінальної відповідальності потребує наукового обґрунтування та оновлення підходів до його правового регулювання.

Також, проблематика кримінальної відповідальності службових осіб юридичних осіб за вчинення корупційних злочинів набуває особливої актуальності в умовах трансформаційних змін, що відбуваються у правовій системі України. Корупція, як деструктивне соціально-правове явище, особливо в умовах збройного конфлікту, гальмує розвиток держави, підриває довіру громадян до інститутів влади та порушує принципи правової рівності й справедливості. У зв'язку з цим формування дієвого механізму притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які діють від імені юридичних осіб або у їхніх інтересах, стало ключовим напрямом сучасної антикорупційної політики.

Таким чином, аналіз генези кримінальної відповідальності службової особи юридичної особи за корупційні злочини дозволяє глибше зрозуміти природу цього правового інституту, простежити еволюцію підходів до його правового регулювання та виявити перспективи вдосконалення законодавчої та правозастосовної практики в цій сфері.

Мета дослідження: аналіз етапів формування правового статусу службової особи та дослідження генези кримінальної відповідальності службових осіб юридичних осіб за вчинення корупційних злочинів.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблематика кримінальної відповідальності службових осіб юридичних осіб знаходить своє відображення в роботах таких вчених як: В.С. Батиргареева, А.В. Боровик, Б.М. Головкін, О.П. Горпинюк, А.Ю. Дзюба, О.О. Кваша, С.В. Ківалов, О.М. Костенко, Д.Є. Крикливець, В.І. Маркін, Т.В. Мельничук, О.М. Михальченко, О.В. Новіков, М.І. Сірий, В.О. Туляков, І.О. Христинич та інші.

Наукова розробка питання має сталу традицію, однак потребує подальшого розвитку в умовах змінюваної законодавчої бази та появи нових форм юридичних осіб і способів вчинення кримінальних правопорушень, що ускладнюють процес кримінально-правової кваліфікації та запобігання корупційним злочинам.

Виклад основного матеріалу. Належне здійснення управлінських процесів має ключове значення для стабільного функціонування і розвитку суспільства. Серед складників, які визначають якість і ефективність управління, найважливішим є саме людський фактор. Якщо на першому плані в управлінця – служіння інтересам суспільства, громади, відданість справі, високе почуття обов'язку, доброчесність, тоді й на загальному рівні, і в межах окремих локальних управлінських систем можна очікувати соціально позитивних результатів. Навпаки, якщо управлінець суттєво відхиляється від поставлених перед ним завдань, діє всупереч інтересам служби, використовує можливості свого статусу в особистих чи вузькогрупових інтересах, то така поведінка не лише призведе до спричинення «точкової» шкоди, але й позначиться на системі управління загалом, викривляючи її та роблячи неефективною. Порушення службовою особою своїх повноважень може спричинити серйозні негативні наслідки політичного, соціального, правового та іншого характеру [1, с. 158-159].

Поняття «службова особа» має фундаментальне значення у кримінальному праві України, зокрема в аспекті кваліфікації кримінальних правопорушень, пов'язаних із службовою діяльністю. Особливого значення воно набуває, також і у контексті суб'єкта правопорушення – юридичної особи. Незважаючи на те, що юридичні особи визнаються суб'єктами кримінальної відповідальності лише з 2011 року, службові особи юридичних осіб, як окремий правовий інститут, мають глибоке історико-правове підґрунтя, яке потребує осмислення в контексті еволюції українського кримінального законодавства. Питання відповідальності службових осіб за вчинення кримінальних правопорушень постало одночасно зі встановленням їх спеціального статусу. Цей статус надавав особі певні повноваження, які могли бути використані, як у межах закону, так і поза ним. Можна припустити, що перші кримінальні правопорушення, вчинені службовими особами, з'явилися разом із першими спробами регулювання їх статусу, зокрема через кримінально-правові норми [2, с. 279-280].

Слід зазначити, що за часів «радянщини» поняття службової особи отримує конкретне формулювання. Так, КК 1922, 1927 та 1960 рр. визначали службову особу, як працівника державного органу або підприємства, який здійснює організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські функції. Варто зазначити, що юридичні особи в радянській правовій системі не визнавалися суб'єктами кримінальної відповідальності, однак кримінальна відповідальність працівників – службових осіб – була чітко врегульована [3, с. 119-120].

Таким чином, в контексті предмету дослідження, вважаємо за доцільне розгляд генезису, щодо службової особи юридичної особи в законодавстві України про кримінальну відповідальність одночасно із розвитком кримінальної відповідальності за вчинення корупційних діянь. У багатьох наукових розробках зазначається, що корупційна злочинність – давня хвороба суспільства, оскільки бере свої корені ще з утворення держави та її апарату і має всі ознаки «самодетермінування» у прагненні людей до здобуття значних матеріальних благ протиправним шляхом. Як наслідок, це призвело до виникнення так званої «білокомірцевої» злочинності, тобто сукупності кримінальних правопорушень, учинених особами із числа управлінців [1; 3; 9; 12].

Надаючи характеристику генезису положень щодо службової особи юридичної особи в законодавстві України про кримінальну відповідальність зауважимо, що зі здобуттям незалежності відбулося, як осучаснення, так і переформатування усіх державно-політичних і правових процесів, що на той час існували у суспільстві. Постала нагальна потреба адаптувати кримінальне законодавство до нових соціально-економічних умов, зокрема у сфері боротьби зі злочинами, пов'язаними зі зловживанням владою та службовим становищем. Одним із ключових завдань було уточнення поняття «службова особа», що мало значення, як для кваліфікації відповідних злочинів, так і для визначення кола осіб, відповідальних за дії в межах юридичних осіб. Початково в українському кримінальному законодавстві зберігалось «радянське» розуміння службової особи, як працівника органу влади чи підприємства, який виконує організаційно-розпорядчі або адміністративно-господарські функції. Слід зазначити, що це визначення було закріплене ще у КК 1960 р. [4, с. 399-400].

З прийняттям КК України 2001 р., відбулися важливі зміни у розумінні службової особи. У примітці до ст. 364 КК України міститься оновлене визначення службової особи, яке охоплює не лише представників органів державної влади, а й працівників юридичних осіб приватного права, за умови виконання ними відповідних функцій. Згідно з приміткою: «Службовими особами є особи, які постійно чи тимчасово здійснюють функції представника влади, а також виконують організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські обов'язки в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на державних чи комунальних підприємствах, в установах чи організаціях, а також в інших юридичних особах» [5]. Таким чином, у законодавчому полі вперше офіційно визнається можливість існування службових осіб не лише в публічному, а й у приватному секторі. Це положення мало ключове значення для розширення переліку суб'єктів службових злочинів.

Варто наголосити, що під час розробки кримінально-правової кодифікації 2001 р. український законодавець проаналізував найкращі досягнення вчених-правників, а також результати судової практики і кримінально-правові норми, які пройшли тривалу перевірку в процесі правозастосування. Такі напрацювання стали основою для редакції нині чинного КК України, й хоча «радянський» законодавець не використовував термін «корупційні», як це було визначено у відповідних статтях КК України в 2014 р., однак наполягав на необхідності криміналізації суспільно небезпечних діянь, які сучасна кримінально-правова доктрина та відповідне законодавство класифікують як «корупційні кримінальні правопорушення».

Звертаючи увагу на боротьбу з корупцією в незалежній Україні, то вартий уваги прийнятий у 1995 р. Закон України «Про боротьбу з корупцією» (нині втратив чинність), який заклав основу для створення нормативної бази для подальшого правового регулювання боротьби з корупцією; визначив правові та організаційні засади запобігання корупції, виявлення та припинення її проявів, поновлення законних прав та інтересів фізичних і юридичних осіб, усунення наслідків корупційних діянь [6]. Корупція в цьому Законі тлумачилась як діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, яка спрямована на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг, а під корупційними діями розуміли: а) незаконне одержання особою, уповноваженою на виконання функцій держави, у зв'язку з виконанням таких функцій матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг, у тому числі прийняття чи одержання предметів (послуг) шляхом їх придбання за ціною (тарифом), яка є істотно нижчою від їх фактичної (дійсної) вартості; б) одержання особою, уповноваженою на виконання функцій держави, кредитів або позичок, придбання цінних паперів, нерухомості або іншого майна з використанням при цьому пільг чи переваг, не передбачених чинним законодавством. Закон передбачав настання як кримінальної відповідальності за корупцію, так і адміністративну, за вчинення корупційних діянь, які не містять складу злочину [7, с. 177-178].

Протягом останніх років в антикорупційне законодавство України було внесені суттєві зміни. У результаті, розділ XVII «Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг» Особливої частини КК України постійно доповнюється новими статтями, або ж існуючі статті зазнають змін у своїх редакціях. Так, у 2011 р. КК України було доповнено низкою нових норм: ст. 364-1 «Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми», ст. 365-1 «Перевищення повноважень службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми» (наразі дана норма з КК виключена), ст. 365-2 «Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги», ст. 368-2 «Незаконне збагачення», ст. 368-3 «Комерційний підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми» (зараз має назву – «Підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми»), ст. 368-4 «Підкуп особи, яка надає публічні послуги», ст. 369-2 «Зловживання впливом». По-друге, якщо до 2011 р. кримінальна відповідальність за вчинення злочинів у сфері службової діяльності наставала незалежно від форми власності підприємства, установи, організації, в якій займала певні посади службова особа, то вищезазначеним нормативно-правовим актом, було закріплено чітке відмежування службових осіб юридичних осіб приватного права та публічного права. До оновлення антикорупційного законодавства дії винних у вчиненні корупційних діянь осіб нерідко кваліфікувалися за КУпАП, який визначав поняття «корупційного правопорушення» [8], оскільки санкції за статтями такого нормативно-правового акту менш суворі, ніж за КК України.

Також було істотно розширено перелік суб'єктів, відповідальних за корупційні правопорушення. До вже існуючих службових осіб додано службових осіб юридичних осіб приватного права, незалежно від їхньої організаційно-правової форми, а також осіб, які не є державними службовцями чи посадовими особами місцевого самоврядування, але здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг. До таких осіб відносяться аудитори, нотаріуси, оцінювачі, експерти, арбітражні керуючі, незалежні посередники, члени трудового арбітражу, третейські судді під час виконання ними цих функцій, а також інші особи, визначені законом [9, с. 349-350].

Далі, у 2013 р. Верховною Радою України було прийнято новий пакет антикорупційних законів. Також, вперше запроваджена кримінальна відповідальність за незаконне збагачення у кримінальному законодавстві України у такій редакції: «незаконне збагачення – одержання службовою особою неправомірної вигоди у значному розмірі або передача нею такої вигоди близьким родичам за відсутності ознак хабарництва. Кваліфікуючими ознаками незаконного збагачення визначено неправомірну вигоду у великих та особливо великих розмірах». Запровадження кримінальної відповідальності за таке діяння, пов'язано з ратифікацією Україною Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції 2003 р. й імплементацією у вітчизняне законодавство положень ст. 20 «Незаконне збагачення» [16].

Далі, протягом 2013–2014 рр. Верховною Радою України було прийнято новий пакет антикорупційних законів, яким усі корупційні правопорушення пов'язані з отриманням неправомірної вигоди визнавалися злочинами. Серед таких й Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» від 13 травня 2014 р. [17], яким внесені суттєві зміни до кримінального законодавства в частині запобігання корупції, а саме щодо підстав для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру.

У той же час, головним актом у системі антикорупційного законодавства, що визначає спеціальні антикорупційні положення, є нині чинний Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. [10], сутність якого полягає у визначенні правових та організаційних засад функціонування системи запобігання корупції в Україні, змісту та порядку застосування превентивних антикорупційних механізмів, правил щодо усунення наслідків корупційних правопорушень [10].

Наступним значущим кроком в становленні та розвитку антикорупційного законодавства стало рішення Конституційного Суду України 2019 р., відповідно до якого ст. 368-2 КК України була визнана такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною) [11]. Це рішення було обґрунтоване тим, що в існуючій редакції стаття не відповідала вимогам юридичної визначеності, яка є складовою частиною конституційного принципу верховенства права, суперечила принципу презумпції невинуватості, порушувала принцип свободи від самовикриття, перекладала тягар доведення з боку обвинувачення на сторону захисту, порушувала конституційне положення про неприпустимість притягнення особи до відповідальності за відмову давати свідчення або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, та створювала можливість притягнення до кримінальної відповідальності особи, яка на законних підставах набула активи, але не має підтвердження законності підстав такого набуття [12, с. 133-134].

Відтак, декриміналізувавши таку суспільно важливу норму в КК України, держава постала перед вирішенням складного питання – не прийняття до уваги ратифікованої Конвенції й порушення її норм або продовження курсу європейської інтеграції. Тому, наприкінці 2019 р. був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів», яким повернуто кримінальну відповідальність за незаконне збагачення і запроваджено інструмент цивільної конфіскації необґрунтованих активів чиновників [13]. Криміналізація незаконного збагачення є однією з умов продовження програми співпраці України з міжнародними інституціями.

На сьогодні, ст. 368-5 КК України є діючою і, як відзначає, М.С. Цуцкірідзе така норма містить найбільш характерні ознаки, притаманні корупції та є найбільш небезпечним та латентним корупційним проявом [14, с. 280]. У свою чергу, І.Б. Юрчишин наголошує, що закріплена у такій кримінально-правовій нормі диспозиція є надто загальною і тому ускладнює розуміння традиційно зрозумілого факту отримання неправомірної вигоди, а отже, і розуміння змісту і форми суспільної небезпеки цього діяння [15, с. 184]. Така «загальність» приписів даної норми посилює проблему розв'язання конкуренції правових норм, її відмежування від злочинів зі схожим складом.

Звичайно, оновлення антикорупційного законодавства – необхідний етап процесу реформування всієї національної правової системи. Утім, розпочинаючи з 2014 р. вітчизняне антикорупційне кримінальне законодавство помітно змінилось й ускладнилось, позаяк часті зміни певним чином дезорієнтують суспільство, ускладнюють роботу практичних працівників та породжують непродуктивні наукові дискусії; кримінально-правові норми, стаючи все більш репресивними і водночас заплутаними й складними для сприйняття, створюють ґрунт для неоднозначного тлумачення та, як наслідок, суперечливого правозастосування [1, с. 173-174].

Таким чином, аналіз ґенези розвитку національного антикорупційного законодавства, засвідчив, що за період незалежності на державному рівні приймалися закони, видавались укази, розпорядження, розроблялись і затверджувались концепції та програми запобігання корупції. І хоча, порівняно з попередніми історичними періодами, на початку XXI ст. відбулося стрімке еволюціонування кримінально-правових заходів запобігання корупції, чинник усвідомлення цього різноманіття виявився лише завдяки поглибленню диференціації окремих кримінально-правових заборон і запровадженню нових складів кримінальних правопорушень зі спеціальним суб'єктом у кваліфікуючих ознаках, а також посилення відповідальності службових осіб. Більше того, розділ щодо відповідальності за кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності за цей тривалий період майже не змінювався, якщо не рахувати зміни назви з «посадові злочини» на «кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності» та деякі редакційні уточнення. Зате на практиці виникало багато питань щодо підстав притягнення до кримінальної відповідальності різного характеру службових осіб, особливо юридичної особи приватного права.

Висновки. Інститут службової особи в контексті кримінального права України пройшов тривалий і складний шлях розвитку, відображаючи суспільно-політичні трансформації, зміни в структурі органів державної влади, а також еволюцію підходів до криміналізації корупційних злочинів. Зокрема, на ранніх етапах формування кримінального законодавства поняття службової особи ототожнювалося винятково з представниками державного апарату, а їхні функції розглядалися переважно крізь призму владно-розпорядчих чи адміністративно-господарських повноважень.

Аналіз генези кримінальної відповідальності службової особи юридичної особи за корупційні злочини свідчить про поступовий розвиток національного кримінального законодавства у напрямі забезпечення максималізації запобігання корупції. Впровадження інституту кримінально-правового впливу на юридичних осіб, стало важливим кроком у наближенні української правової системи до міжнародних стандартів, зокрема вимог Конвенції ООН проти корупції та актів Ради Європи.

Сучасне розуміння службової особи юридичної особи потребує більш чіткого нормативного закріплення. Особливої актуальності це питання набуває в умовах необхідності запобігання кримінальним протиправним діянням вчинених службовою особою юридичної особи приватного права. Наявність у структурі корупційного злочину службової особи, яка діє від імені юридичної особи або в її інтересах, об'єктивно зумовлює потребу у комплексному підході до визначення меж та підстав притягнення до відповідальності як фізичних, так і юридичних осіб. При цьому ключовим викликом залишається проблема виявлення корупційного умислу, що зумовлюється не лише особистими, а й корпоративними інтересами.

Таким чином, подальший розвиток кримінального законодавства у сфері регламентації відповідальності службових осіб юридичних осіб має орієнтуватися на забезпечення правової визначеності, узгодженість із нормами адміністративного, трудового та корпоративного права, а також на міжнародні стандарти, що регулюють подібні правовідносини. З огляду на виявлені недоліки правозастосовної практики, доцільним є подальше вдосконалення законодавчого регулювання у цій сфері, зокрема шляхом розширення підстав кримінальної відповідальності юридичних осіб, уніфікації процедур виявлення корпоративних правопорушень та впровадження дієвих інструментів антикорупційного комплаєнсу. Водночас важливим залишається забезпечення балансу між репресивними та превентивними заходами з урахуванням принципів правової визначеності, пропорційності та справедливості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Протидія злочинам у сфері службової діяльності: кримінологічні, кримінально-правові і кримінально-процесуальні проблеми: монографія / О.М. Костенко, О.О. Кваша, М.І. Сірий та ін. К.: Наукова книга, 2014. 318 с.
2. Горпинюк О.П. Деякі шляхи вдосконалення кримінально-правових норм про корупційні злочини та інші посягання, пов'язані зі службовим зловживанням. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 2. С. 275–282.
3. Боровик А.В. Генезис кримінальної відповідальності та запобігання корупційним злочинам в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 6. С. 118–124.
4. Михальченко О.М. Корупція як предмет історико-правового дослідження. *Держава і право*. 2002. Вип. 17. С. 396–402.
5. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
6. Бусол О.Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні в контексті сучасної антикорупційної стратегії: дис.... докт. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2015. 479 с.
7. Запобігання корупції у приватному секторі: монографія / Головкін Б.М., Батиргареева В.С., Новіков О.В., Христич І.О., Дзюба А.Ю. – Х.: Право, 2020. 283 с.
8. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
9. Головкін Б.М. Про корупцію в приватному секторі. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 4. С. 347–354.
10. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/>
11. Рішення Конституційного Суду України щодо відповідності Конституції України ст. 368-2 Кримінального кодексу України від 26.02.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-19#n68>.
12. Організована та економічна злочинність. Organised and financial crime: підручник / Ківалов С.В., Головкін Б.М., Туляков В.О., Мельничук Т.В. та ін. / за ред. В.О. Тулякова. – О.: Нац. ун-т «Одеська юридична академія», 2022. 292 с.

13. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів: Закон України від 31.10.2019 р. № 263-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/263-20#n13>.
14. Цуцкірідзе М.С. Розслідування кримінальних корупційних правопорушень слідчими Національної поліції України. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі*: матеріали V міжн. наук.-практ. конф. (Київ, 9–10 груд. 2020 р.): К., 2020. С. 279–281.
15. Юрчишин І.Б. Актуальні питання вдосконалення кримінальної відповідальності за незаконне збагачення. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. Вип. 1 (30). С. 182–187.
16. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text.
17. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України: Закон України від 13.05.2014 р. № 1261-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1261-18#n29>.